

جامعه ستیزی، خودشیفتگی، جهت گیری اخلاقی و خرید اظهار نظر حسابرسی

عزیزه استاد غلام

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبي، امارات متحده عربی

حمیدرضا وکیلی فرد

دانشیار، گروه حسابداری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

قدرت اله طالبنیا

دانشیار، گروه حسابداری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۲۹

چکیده

خرید اظهار نظر حسابرسان امری غیر اخلاقی محسوب می شود که بر کیفیت حسابرسی نیز تاثیرگذار است و اعتبار آن را دچار خدشه می کند. هدف پژوهش حاضر بررسی چگونگی تاثیر جهت گیری اخلاقی بر خرید اظهار نظر حسابرسان با در نظر گرفتن رابطه میان ویژگی های شخصیتی و اخلاقی می باشد. این پژوهش از نوع توصیفی-پیمایشی است و جامعه آماری آن شامل موسسات حسابرسی بخش خصوصی عضو جامعه حسابداران رسمی در سال ۱۳۹۹ می باشد. داده های جمع آوری شده از پرسشنامه های توزیع شده در میان نمونه آماری، با استفاده از معادلات ساختاری و با کمک نرم افزار لیزرل مورد تحلیل قرار گرفت. یافته های پژوهش نشان می دهد ویژگی اخلاقی نسبی گرایی دارای تاثیر مستقیم و معناداری بر خرید اظهار نظر حسابرسان می باشد. از سویی دیگر ویژگی شخصیتی جامعه ستیزی هم با جهت گیری اخلاقی رابطه معنی داری دارد. نتایج حاصل از این پژوهش به این نکته تاکید دارد که ویژگی شخصیتی جامعه ستیزی می تواند موجب تنزل اخلاقی رابطه معنی داری شود و این امر در نهایت منجر به رفتاری می شود که با کاهش کیفیت نتیجه کار حسابرسی همراه است.

واژه های کلیدی: جامعه ستیزی، خودشیفتگی، خرید اظهار نظر، حسابرسی.

۱- مقدمه

افزایش موارد تغییر در حسابرس مستقل به منظور دریافت اظهارنظر بهبود یافته، توجهات بسیاری را به خود جلب کرده است (کریشنان^۱ و همکاران، ۱۹۹۵). نگرانی در مورد اینکه انگیزه تغییر در حسابرس مستقل ناشی از خرید اظهارنظر باشد، همواره وجود داشته و توسط دانشگاهیان (برای مثال، هندریکسون^۲ و همکاران، ۱۹۹۱) و سیاست‌گذاران این حرفه (کمیسیون بورس و اوراق بهادار، ۱۹۸۵، ۱۹۸۷) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. منظور از خرید اظهارنظر، جستجوی حسابرسی است که برای کمک به یک واحد تجاری در دستیابی به اهداف گزارشگری خود، حاضر به پشتیبانی از یک روش حسابداری پیشنهادی باشد، حتی اگر این امر قابلیت اعتماد گزارش را دچار خدشه کند (کمیسیون بورس و اوراق بهادار، ۱۹۸۸). در حقیقت خرید اظهارنظر با تحت تاثیر قرار دادن نتیجه نهایی کار حسابرس مستقل، منجر به رفتار غیراخلاقی او می‌شود (کوآت^۳، ۱۹۹۹). از آنجاییکه حرفه حسابرسی تا حد زیادی به اعتماد عمومی متکی است، از این رو، قضاوت‌های اخلاقی در این حرفه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و رسوایی‌های حسابرسی، اعتماد عموم مردم را نسبت به صحت خدمات ارائه شده توسط حسابرسان بسیار کم‌رنگ کرده است (آردلین^۴، ۲۰۱۳). هنگامی که اعتماد ذینفعان به گزارش‌های حسابرسان کاهش یابد، اولویت حرفه و نهاد‌های نظارتی، ترمیم این اعتماد است (آردلین^۵، ۲۰۱۳). در بازار تقریباً نوظهور حسابرسی کشور، افزایش رقابت در میان موسسات حسابرسی برای ماندن در این بازار از یک سو و حفظ و جذب مشتریان جدید برای کسب درآمد بیشتر از سویی دیگر، می‌تواند قضاوت حسابرسان مستقل و در نهایت کیفیت حسابرسی را تحت الشعاع قرار دهد (قره‌قیه و همکاران، ۱۳۹۸).

موضوعاتی که مربوط به بحث قضاوت در حسابرسی است، می‌تواند هم از جنبه حسابداری و حسابرسی و هم در حوزه روانشناسی مورد بررسی قرار گیرد. تاثیر ویژگی‌های متفاوت رفتاری به عنوان عناصر تشکیل دهنده شخصیت بشر، می‌تواند بر حرفه حسابداری و به ویژه حسابرسی قابل توجه باشد. مرتبط با این مسائل، بسیاری رسوایی‌های اخیر مالی در شرکت‌های بزرگ را به دلیل شکست‌های اخلاقی می‌دانند (دالینگ و همکاران^۶، ۲۰۰۹؛ اسپاین و همکاران^۷، ۲۰۱۴). قضاوت‌ها باید

بر اساس معیارها و اصول رفتاری و اخلاقی اداره شود (کانجاناپاتی^۸، ۲۰۱۶). به همین علت نقش اخلاق در عملکردها، تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب‌ها مهم و تعیین کننده است. به عقیده کوآت (۱۹۹۹) جو اخلاقی این انگیزه را در حسابرس ایجاد می‌کند تا به دام رفتار غیر اخلاقی همچون خرید اظهارنظر گرفتار شود. جهت‌گیری اخلاقی مسیری برای اندازه‌گیری رفتار اخلاقی است. فورسایت^۹ (۱۹۸۰) جهت‌گیری اخلاقی را به عنوان زنجیره‌ای توصیف کرد که یک سمت آن نسبیت‌گرایی و سمت دیگر آن ایده‌آل‌گرایی است. در حقیقت جهت‌گیری اخلاقی شامل باورها، نگرش‌ها و ارزش‌های فردی است که بر توانایی و تصمیم‌گیری‌های حسابرسان برای شناخت یک مسئله اخلاقی اثر گذار می‌باشد. نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه نشان می‌دهد که در حسابرسان با گرایش بالای نسبی‌گرایی اخلاقی شاهد تصمیم‌گیری‌های نامناسب و غیر اخلاقی هستند (جوهری^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۷). از این رو، انتظار می‌رود در حسابرسان مستقل با سطح بالای ایده‌آل‌گرایی اخلاقی، شاهد رد درخواست صاحبکار مبنی بر خرید اظهار نظر حسابرس مستقل باشیم. اما دیدگاه‌های هنجاری در مورد اخلاق با تفاوت‌های فردی هم مرتبط است. در حقیقت بر اساس ویژگی‌های شخصیتی می‌توان استدلال و قضاوت‌های اخلاقی افراد را پیش‌بینی نمود (آقابابائی، ۱۳۹۲). در روان‌شناسی، جامعه‌سنجی و خودشنیفتگی دو صفت اجتماعی ناپسند از ویژگی‌های شخصیت تاریک می‌باشند که می‌تواند رفتار افراد را تحت تاثیر قرار دهد. پژوهش‌های حسابداری صورت گرفته در حوزه سه گانه تاریک شخصیت نشان می‌دهد که این ویژگی‌ها می‌تواند بر جهت‌گیری اخلاقی حسابداران و حسابرسان مؤثر باشد (بنی‌مهد و مرادزاده، ۱۳۹۲؛ صادقیان و همکاران، ۱۳۹۸). خودشنیفتگی سبکی از شخصیت است که با باورهایی همچون خودبرتری، توقع زیاد از دیگران همراه است و این افراد همواره اشتباهات خود را توجیه و آن را به گردن دیگران می‌اندازند (سایمینگتون^{۱۱}، ۱۹۹۳). بر اساس این ویژگی‌ها بطور کلی خود شنیفتگی، با انجام اعمال غیر اخلاقی همراه شده است (امرینیک و کریگ^{۱۲}، ۲۰۱۰). نتایج بررسی هافمن و همکاران^{۱۳} (۲۰۱۷) هم به ارتباط معکوس بین خودشنیفتگی و اخلاق اشاره دارد. افراد جامعه‌سنجی هم دارای ویژگی‌های رفتاری خودسرانه و ضداجتماعی هستند (بادبره و زینالی، ۱۳۹۵) که بر طبق پژوهش‌های صورت گرفته این افراد

8 - Kanjanapathy

9 - Forsyth

10 - Johari

11 - Symington

12 - Amernic & Craig

13 - Hoffman

1 - Krishnan

2 - Hendrickson

3 - Coate

4 - Ardelean

5 - Ardelean

6 - Daling et al

7 - Spain et al

یک روش گزارشگری مالی مشکوک وجود دارد. هر دو حسابرسان مستقل هم نسبت به اینکه روش پیشنهادی صاحبکار در چارچوب اصول پذیرفته شده حسابداری نیست، توافق دارند. حسابرسان مستقل ممکن است با این درخواست موافقت یا مخالفت کنند که در این بین نقش اخلاق در رد درخواست صاحبکار انکارناپذیر است (کوآت، ۱۹۹۹). با عدم پذیرش درخواست صاحبکار توسط هر دو حسابرس مستقل، هیچ تغییری در حسابرس مستقل و خرید اظهارنظر رخ نمی‌دهد. با توجه به اینکه اظهارنظر یک جنبه مهم کیفیت اظهارنظر حسابرسی است در نتیجه ویژگی‌های منحصر به فرد حسابرس از مهمترین عوامل اثرگذار بر قضاوت‌های او محسوب می‌شود (دریائی و همکاران، ۱۳۹۷). هنگام بررسی تصمیم‌گیری‌های اخلاقی یک شخص، تفاوت‌های فردی نظیر جهت‌گیری اخلاقی را می‌توان به عنوان یک عامل مهم در نظر گرفت. فورسایت (۱۹۸۰) معتقد است افراد در زمینه اخلاقیات مواضع خاصی اتخاذ می‌کنند و این مواضع بر قضاوت‌های آنان تاثیر می‌گذارد. وی فلسفه اخلاقی شخصی را به دو بعد نسبی‌گرایی و ایده‌آل‌گرایی تقسیم بندی می‌کند. ایده‌آل‌گرایی حوزه‌ای را در بر می‌گیرد که یک نفر خود را ملزم به انجام عمل صحیح و درست می‌کند و معتقد است همیشه می‌توان در تصمیمات خود از آسیب رساندن به دیگران اجتناب نمود و در مقابل افراد نسبی‌گرا مجموعه قوانین مرتبط به اعتقادات اخلاقی را رد کرده و نوعاً معتقد هستند که شرایط، اخلاقی بودن تصمیم را تعیین می‌کنند. یافته‌های پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه جهت‌گیری اخلاقی نشان می‌دهد، ایده‌آل‌گرایی به رفتار اخلاقی و نسبی‌گرایی به رفتار غیراخلاقی منجر می‌شود (کرافت^۷، ۲۰۱۳). بررسی صورت گرفته توسط خسرو آبادی (۱۳۹۵) در زمینه ارتباط میان جهت‌گیری اخلاقی و تمایل به دریافت رشوه حسابرسان حاکی از آن است که در حسابرسان بخش خصوصی با دیدگاه نسبی‌گرایی، تمایل به دریافت رشوه افزایش می‌یابد و در مقابل، میان دیدگاه ایده‌آل‌گرایی و تمایل به دریافت رشوه حسابرسان بخش خصوصی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد. به عقیده کیش گفارت^۸ و همکاران (۲۰۱۰)، افراد ایده‌آل‌گرا بر خلاف نسبی‌گراها، با احتمال کمتری انتخاب‌های غیراخلاقی دارند و علاوه بر این افراد با نگرش ایده‌آل‌گرایانه، تعهد حرفه‌ای محکمی دارند (شاب،

فاقد حس اخلاقی می‌باشند) (آقابابایی و همکاران، ۱۳۹۶). در حقیقت جامعه‌ستیزی، استدلال اخلاقی افراد را تحت تاثیر قرار می‌دهد (مارشال^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). بنابراین انتظار می‌رود این ویژگی‌های شخصیتی با سطح ایده‌آل‌گرایی اخلاقی رابطه منفی و با نسبی‌گرایی اخلاقی رابطه مستقیم داشته باشد. هدف اصلی این پژوهش سنجش سطح جامعه‌ستیزی، خودشیفتگی و جهت‌گیری اخلاقی حسابرسان شاغل در موسسات خصوصی عضو جامعه حسابداران رسمی و تاثیر آن بر تمایل حسابرسان به فروش اظهار نظر می‌باشد. تحقیقات پیشین در ادبیات حسابداری کمتر به مطالعه این دو ویژگی شخصیتی و تاثیر آن بر جهت‌گیری اخلاقی و در نهایت خرید اظهارنظر حسابرسان پرداخته است. این امر می‌تواند منجر به بسط مبانی نظری پژوهش‌های گذشته در حوزه رفتار و اخلاق در حسابرسی شود. نتایج این پژوهش می‌تواند نهادهای قانون‌گذاری همچون جامعه حسابداران رسمی کشور و سازمان بورس و اوراق بهادار و نیز پژوهشگران و سایر استفاده‌کنندگان گزارش‌های حسابرسی را نسبت به تاثیرات ویژگی‌های شخصیتی و اخلاقی بر رفتار حرفه‌ای حسابرسان در صدور گزارش‌های حسابرسی آگاه کند.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- جهت‌گیری اخلاقی و خرید اظهار نظر حسابرس

خرید اظهارنظر، به وضعیتی اطلاق می‌شود که حسابرس برای کمک به یک واحد تجاری در دستیابی به اهداف گزارشگری خود، حاضر به پشتیبانی از یک روش حسابداری پیشنهادی - باشد، حتی اگر این امر قابلیت اعتماد گزارش را دچار خدشه کند (کمیسیون بورس و اوراق بهادار، ۱۹۸۸). وقوع چنین پدیده‌ای کیفیت حسابرسی را تحت تاثیر قرار داده (لو^۲، ۲۰۰۶) و به تبع آن قابلیت اطمینان گزارش‌های مالی را نیز کاهش می‌دهد (عقیده ژیه سای و یه^۳، ۲۰۱۰). طبق تئوری نمایندگی (لینوکس^۴، ۲۰۰۳)، مدیر به منظور دستیابی به اهدافش از حسابرس مستقل درخواست ارائه اظهارنظر مطلوب نسبت به گزارش‌ها دارد و در صورت پذیرفتن حسابرس، به امید اینکه حسابرس جدید تمایل بیشتری به انتشار گزارش مطلوب داشته باشد، حسابرس را تغییر می‌دهند (تنو^۵، ۱۹۹۲). کاشینگ^۶ (۱۹۹۹) پاسخ حسابرسان مستقل به این درخواست صاحبکار را در چارچوب تئوری بازی مورد بررسی قرار داد. بازی‌ای که در آن دو حسابرسان مستقل و یک صاحبکار با پیشنهاد

⁵ - Teoh

⁶ - Cushing

⁷ - Craft

⁸ - Kish Gephart

¹ - Marshall

² - Lu

³ - Xie, Cai, & Ye

⁴ - Lennox

فین و مونتر^۱، (۱۹۹۳) و در نتیجه گزارش اشتباه ارائه نمی‌دهند. کوآت (۱۹۹۹) در پژوهشی به تحلیل اقتصادی استانداردهای اخلاقی در مورد خرید اظهارنظر حسابرسان پرداخت. او معتقد است خرید اظهارنظر حسابرس مستقل با تحت تاثیر قرار دادن نتیجه نهایی ممکن است باعث رفتار غیر اخلاقی آن‌ها شود. اما یک حسابرس مستقل واقعاً اخلاق مدار فارغ از هر شرایطی، همچنان به اخذ تصمیم‌های اخلاقی پایبند می‌ماند. لذا انتظار رابطه مثبت و معنادار بین نسبی‌گرایی اخلاقی و خرید اظهارنظر حسابرسان و نیز رابطه معکوس و معنادار بین ایده‌آل‌گرایی اخلاقی و خرید اظهارنظر حسابرسان را داریم.

۲-۲- جامعه‌سنجی و جهت‌گیری اخلاقی

شخصیت مجموعه صفات یا گرایش‌هایی است که منجر به تفاوت‌هایی در رفتار افراد در موقعیت‌های مختلف می‌شود (خضری و معنوی پور، ۱۳۹۵). در حقیقت یکی از متغیرهای تعیین کننده‌ی تصمیم‌ها و رفتارهای اخلاقی، شخصیت است (آقابایی، ۱۳۹۶) که نوبه خود بر نگرش و عملکرد افراد تاثیر می‌گذارد (هوگان و کایزر^۲، ۲۰۰۵). جامعه‌سنجی از ویژگی شخصیتی است که یکی از متغیرهای سه گانه تاریک شخصیت نیز می‌باشد. افراد دارای این ویژگی، فرصت طلب، بی‌پروا و خودخواه هستند و همیشه دیگران را سرزنش می‌کنند و خود را قربانی می‌بینند (دسوزا و لیما^۳، ۲۰۱۵). از سویی دیگر افراد جامعه‌سنجی نسبت به عواقب تصمیم‌های خود هیچ احساس گناهی ندارند (ایمر و همکاران، ۱۳۹۷). همانطور که قبلاً ذکر شد ایده‌آل‌گرایی به رفتار اخلاقی و نسبی‌گرایی به رفتار غیر اخلاقی منجر می‌شود و این دو عامل که بیانگر ایدئولوژی اخلاقی می‌باشند به عنوان سیستمی از اخلاق تلقی می‌شود که برای ایجاد قضاوت‌های اخلاقی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در حقیقت افراد با نسبی‌گرایی اخلاقی تصمیمات خود را بر اساس شرایط و بر مبنای ارزش‌های شخصی خود اخذ می‌کنند (براتی و همکاران، ۱۳۹۶). مطالعات تجربی صورت گرفته در زمینه جامعه‌سنجی نشان داد ویژگی‌ای مانند خودخواهی در این افراد منجر به رفتارهای غیر اخلاقی می‌شود (اسمیت^۴ و همکاران، ۲۰۱۳). بایلی^۵ (۲۰۱۷) نیز بر اساس مطالعات خود بیان کرد که بروز رفتارهای غیر اخلاقی با مصادیق جامعه‌سنجی ارتباط دارد. به عبارتی دیگر این افراد با وجود آگاهی نسبت به غیر اخلاقی بودن

یک عمل، برای دستیابی به منافع شخصی آن را انجام می‌دهند. در حقیقت جامعه‌سنجی فاقد حس اخلاقی هستند (آقابایی، ۱۳۹۶). نتایج بررسی توماسما^۶ و همکاران (۲۰۰۴) حاکی از این بود که اختلال جامعه‌سنجی می‌تواند تأثیرات نامطلوبی بر قضاوت‌های اخلاقی داشته باشد. نتایج مطالعات مختلفی همچون گائو^۷ و همکاران (۲۰۱۳) هم نشان می‌دهد که افراد با ویژگی شخصیتی جامعه‌سنجی با احتمال بیشتری به قضاوت‌های اخلاقی سودجویانه پاسخ منفعت طلبانه می‌دهند. به عبارتی این افراد تمایل بیشتری به نقض قوانین اخلاقی دارند تا از این طریق به نتایج مورد انتظار خود دست یابند. لی و همکاران (۲۰۲۰) نشان دادند افراد مبتلا به جامعه‌سنجی در راستای افزایش رفاه و منافع عموم عمل نمی‌کنند، بلکه به دنبال منافع شخصی هستند و برای این منظور اخلاق را رعایت نخواهند نمود.

۲-۳- خودشیفتگی و جهت‌گیری اخلاقی

سازه خودشیفتگی یکی دیگر از ویژگی‌های شخصیت تاریک است و همانطور که کمبل^۸ و همکاران (۲۰۱۱) توضیح دادند افراد با این ویژگی شخصیتی دارای اعتماد به نفس بیش از حد هستند و در خصوصیات همچون هوش و ذکاوت و برون‌گرایی خود را بهتر از دیگران می‌دانند. این افراد نقاط قوت خود را خیلی بزرگ می‌بینند و در عین حال تمایلی به انتقاد ندارد. به عقیده ایمر و همکاران (۱۳۹۷) افراد خودشیفته در راستای دستیابی به منفعت شخصی خود تمایل بیشتری به نقض قوانین و یا هنجارهای اجتماعی دارند. مطالعات هام^۹ و همکاران (۲۰۱۷) حاکی از این بود که افراد خودشیفته برای دستیابی به اهداف خود قوانین را نقض و یا سیستم را طوری طراحی می‌کنند تا آن‌ها را برای دستیابی هرچه بیشتر به اهدافشان یاری کند. شواهد تجربی بسیاری به وضوح به رابطه منفی بین خودشیفتگی و رفتار اخلاقی اشاره دارد (هافمن^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۳). نی و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که خودشیفتگی میان کارکنان، دلبستگی شغلی را افزایش می‌دهد و این موضوع باعث افزایش عملکرد شغلی می‌شود.

عدم همدلی خودشیفتگان و تمایل آن‌ها به استثمار دیگران برای کسب منافع شخصی به معنای کاهش تمایل این افراد به رعایت و احترام به حقوق دیگران می‌باشد (کمبل و همکاران، ۲۰۱۱). به عقیده رابرتز^{۱۱} (۲۰۰۷)، خودشیفته‌ها به

7 - Gao

8 - Campbell

9 - Ham

10 - Hoffman

11 - Roberts

1 - Shaub, Finn & Munter

2 - Hogan & Kaiser

3 - D'Souza & Lima

4 - Smith

5 - Bailey

6 - Thomasma

حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی انجام شده است، جزو پژوهش‌های میدانی به شمار می‌رود.

روش پژوهش حاضر بدین شرح است که پس از مطالعه در مورد مبانی نظری و جنبه‌های تئوریک حوزه‌های مرتبط با متغیرهای مورد پژوهش، به جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه و توزیع آن در میان جامعه نمونه پرداخته شد، سپس داده‌ها تجمیع، نرمال‌سازی و طبقه‌بندی گردید. در ادامه، داده‌ها توسط نرم افزار تحلیل داده‌های آماری مورد بررسی و آزمون قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها از مدل روابط ساختاری خطی لیزرل استفاده شده است. لیزرل، از طریق محدود کردن امکان انتخاب متغیرهای مشاهده‌پذیر که در واقع اجزای تشکیل دهنده متغیرهای نهفته می‌باشند، به بررسی میزان اعتبار متغیرهای انتخاب شده می‌پردازد. تکنیک لیزرل آمیزه دو تحلیل است، مدل اندازه‌گیری و مدل تابع ساختاری. مدل اندازه‌گیری یا قسمت تحلیل عوامل تأییدی مشخص می‌کند که چگونه متغیرهای نهفته در قالب تعداد بیشتری متغیرهای قابل مشاهده، اندازه‌گیری شده‌اند. در حقیقت با استفاده از روایی همگرا و پایایی ترکیبی به بررسی ارتباط میان متغیرهای مکنون و مشاهده پذیر می‌پردازد. خروجی اصلی مدل اندازه‌گیری، بار عاملی است. قسمت تابع ساختاری، روابط علی بین این متغیرهای نهفته را مشخص می‌کند. به عبارت دیگر، مدل اندازه‌گیری سوالات مربوط به روایی و اعتبار متغیرهای مشاهده شده را پاسخ می‌دهد و مدل تابع ساختاری سوالات مربوط به شدت روابط علی بین متغیرهای نهفته و مقدار واریانس تبیین شده در کل مدل را پاسخ می‌دهد. خروجی مدل‌های ساختاری در حالت تخمین استاندارد ضریب یا تخمین است. ضریب مسیر، عددی است که تأثیر متغیرهای مکنون بر یکدیگر را نشان می‌دهد.

۲-۳- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر، حسابران شاغل در موسسات حسابرسی بخش خصوصی عضو جامعه حسابداران رسمی در سال ۱۳۹۹ می‌باشد. با توجه به اینکه برای تحلیل داده‌ها از روش-شناسی مدلیابی معادلات ساختاری استفاده شده است و این روش تا حدود زیادی با برخی از جنبه‌های رگرسیون چند متغیری شباهت دارد، می‌توان برای تعیین تعداد پاسخ‌دهندگان مورد بررسی در این پژوهش، از اصول تعیین حجم نمونه در تحلیل رگرسیون چند متغیری استفاده نمود. به عبارتی حجم نمونه می‌تواند بین ۵ تا ۱۵ مشاهده به ازای هر متغیر اندازه‌گیری شده تعیین شود (رامین‌مهر و همکاران، ۱۳۹۴). البته بعضی

دلیل خودستایی، از حساسیت اخلاقی برخوردار نیستند. نتایج بررسی هورنت^۱ و همکاران (۲۰۰۵) نیز منطبق با پژوهش‌های تجربی صورت گرفته نشان داد که خودشیفتگی با اهداف و چشم‌اندازهای اخلاقی تداخل دارد. مشابه با این نتایج بویاک^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی دیگر نشان دادند که ویژگی خوشیفتگی با رفتار اخلاقی رابطه منفی و معنی‌داری دارد. در حقیقت صفات شخصیتی رابطه معنی‌داری با قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها دارد و این گرایش‌ها به ساختار اخلاقی اشخاص مربوط می‌شود. گرایش به احساس خودبزرگی در میان افراد خودشیفته، باعث می‌شود فارغ از ارزش‌های اخلاقی همه چیز را فدای رسیدن به اهداف خود کنند (شیری و همکاران، ۱۳۹۴).

۴-۲- فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری ارائه شده فرضیه‌های اول تا ششم را به صورت زیر می‌توان ارائه نمود.

فرضیه اول: ویژگی شخصیتی جامعه‌ستیز بر ایده‌آل‌گرایی اخلاقی تاثیر منفی و معنی‌داری دارد.

فرضیه دوم: ویژگی شخصیتی جامعه‌ستیز بر نسبی‌گرایی اخلاقی تاثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

فرضیه سوم: ویژگی شخصیتی خودشیفته بر ایده‌آل‌گرایی اخلاقی تاثیر منفی و معنی‌داری دارد.

فرضیه چهارم: ویژگی شخصیتی خودشیفته بر نسبی‌گرایی اخلاقی تاثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

فرضیه پنجم: ایده‌آل‌گرایی اخلاقی بر خرید اظهار نظر حسابرسی تاثیر منفی و معنی‌داری دارد.

فرضیه ششم: نسبی‌گرایی اخلاقی بر خرید اظهار نظر حسابرسی تاثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

۳- روش شناسی

۱-۳- نوع و روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف جز پژوهش‌های کاربردی و از نظر نحوه جمع‌آوری داده‌ها جز پژوهش‌های توصیفی-پیمایشی می‌باشد. بخشی از اطلاعات که شامل چارچوب نظری و پیشینه پژوهش می‌باشد از راه قیاسی و بخش دیگر یعنی جمع‌آوری داده‌ها و نتیجه نهایی برای آزمون رد یا پذیرش فرضیه‌ها، از راه استقرایی و از طریق پرسش‌نامه انجام گردیده است. از آن جایی که این پژوهش در یک محیط واقعی یعنی موسسات خصوصی

² - Boakye

¹ - Hornett

لیکرت پنج گزینه‌ای شماره‌گذاری شده‌اند. ۲۰ سوال بعدی پرسشنامه مربوط به جهت‌گیری اخلاقی است که از سوال یک تا ده دیدگاه‌های ایده‌آل‌گرایی و از سوال یازده تا بیست نسبی-گرایی را بر اساس طیف لیکرت نه گزینه‌ای اندازه‌گیری می‌نماید.

۴- یافته‌های پژوهش

۴-۱- آماره توصیفی

جدول شماره ۱ نتایج حاصل از توصیف ویژگی‌های عمومی پاسخ‌دهندگان را نشان می‌دهد. شرکت‌کنندگان مرد با ۷۱/۲ درصد بیشترین فراوانی را در بین نمونه پژوهش به خود اختصاص داده‌اند. طبق نتایج بدست آمده تنها ۰/۳ درصد پاسخ‌دهندگان مدرک کاردانی دارند و ۳۸/۷ درصد افراد دارای مدرک کارشناسی و ۵۳/۱ دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۷/۹ درصد دارای مدرک دکتری یا دانشجوی دکتری می‌باشند. بیشترین پاسخ‌دهندگان افراد بالای ۴۰ و کمترین، افراد با سن پایین‌تر از ۲۵ سال هستند. سابقه کاری ۲۵/۷ درصد کمتر از ۵ سال است که بیشترین پاسخ‌دهندگان را تشکیل می‌دهند.

دیگر از محققان برای انجام معادلات ساختاری حداقل ۲۰۰ را پیشنهاد می‌کنند. بنابراین تعداد ۵۰۰ عدد پرسشنامه بین حسابرسان جامعه آماری به صورت تصادفی توزیع گردید که از ۳۸۴ پرسشنامه برگشتی ۳۵۴ مورد آن قابل استفاده بوده و داده‌های آن‌ها مورد تحلیل قرار گرفت.

۳-۲- متغیرهای پژوهش

در این پژوهش خرید اظهارنظر حسابرس به عنوان متغیر وابسته و جامعه‌ستیزی، خودشیفتگی و جهت‌گیری اخلاقی به عنوان متغیرهای مستقل در پژوهش در نظر گرفته شده است. در این راستا برای اندازه‌گیری خرید اظهارنظر حسابرس از پرسش‌نامه ونبرگ و اوهمن^۱ (۲۰۱۶)، برای اندازه‌گیری جهت‌گیری اخلاقی از پرسشنامه فورسیت^۲ (۱۹۸۲) و در نهایت از پرسشنامه پالپوس و ویلیامز^۳ (۲۰۰۲) برای اندازه‌گیری جامعه‌ستیزی و خودشیفتگی استفاده شده است. سوالات ۱ تا ۴ پرسش‌نامه پژوهش مربوط به جامعه‌ستیزی و سوالات ۵ تا ۸ مربوط به متغیر خودشیفتگی می‌باشد. این سوالات با طیف

جدول ۱- توصیف ویژگی‌های گروه نمونه

متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد	متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۲۵۲	۷۱/۲	سابقه کاری	کمتر از ۵ سال	۹۱	۲۵/۷
		۱۰۲	۲۸/۸		بین ۵ تا ۱۰ سال	۶۵	۱۸/۴
	۱	۰/۳	بین ۱۰ تا ۱۵ سال		۵۷	۱۶/۱	
۱۳۷	۳۸/۷	بین ۱۵ تا ۲۰ سال	۴۹		۱۳/۸		
تحصیلات	کاردانی	۲۸	۷/۹	بالاتر از ۲۰ سال	۸۱	۲۲/۹	
	کارشناسی	۱۸۸	۵۳/۱	بدون پاسخ	۱۱	۳/۱	
	کارشناسی ارشد	۲۸	۷/۹	کمتر از ۲۵ سال	۲۸	۷/۹	
	دکتری یا دانشجوی دکتری	۲	۰/۶	۲۵ تا ۳۰ سال	۶۸	۱۹/۲	
				۳۰ تا ۳۵ سال	۷۰	۱۹/۸	
			۳۵ تا ۴۰ سال	۵۵	۱۵/۵		
			بالای ۴۰ سال	۱۳۱	۳۷		
			بدون پاسخ	۲	۰/۶		

جدول ۲- نتایج آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
جامعه‌ستیزی	۱/۵۵	۱/۳۳	۰/۶۴	۱	۵
خودشیفتگی	۳/۱۴	۳/۲۵	۱	۱	۵
ایده‌آل‌گرایی	۸/۰۹	۸/۴۴	۱/۰۸	۱/۷۸	۹
نسبی‌گرایی	۳/۸۳	۳/۲۲	۲	۱	۹
خرید اظهارنظر حسابرس	۳/۲۵	۲	۲/۵۹	۱	۱۰

³ Paulhus & Williams

¹ Svanberg, & Öhman

² Forsyth

۴-۲- روایی و پایایی ابزار پژوهش

با توجه به اینکه پرسش نامه‌های این پژوهش استاندارد بودند و در پژوهش‌های متعددی استفاده شدند، روایی محتوا وجود دارد. روایی هم‌گرا هم زمانی وجود دارد که امتیازات بدست آمده از سوالات پرسشنامه در مورد یک مفهوم، همبستگی زیادی داشته باشند (رامین مهر و چارستاد، ۱۳۹۴). روایی همگرا از طریق تحلیل عاملی تأییدی بدست می‌آید. بدین صورت که برای سنجش روایی همگرا دو معیار بار عاملی و میانگین واریانس استخراج شده به طور هم زمان در نظر گرفته می‌شود. زمانی که بارهای عاملی مربوط به سوالات پرسشنامه یا میانگین واریانس استخراج شده، بالاتر از ۰/۴ باشند، روایی هم‌گرا وجود دارد (مگنر و همکاران، ۱۹۹۶). نتایج تحلیل عاملی نهایی بعد از حذف سوالات با سنج ضعیف‌تر نشان می‌دهد که بارعاملی مربوط به تمام سوالات باقی مانده متغیرهای پژوهش بیشتر از ۰/۴ بوده که از نظر آماری نیز معنی دار می‌باشند چون مقدار آماره T-Value همگی بیشتر از ۱/۹۶ می باشد. قابلیت اعتماد هم یکی از ویژگی‌های فنی ابزار اندازه‌گیری است. برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری،

شیوه‌های مختلفی به کار برده می‌شود. از آنجاییکه برای تحلیل داده‌های این پژوهش از مدل معادلات ساختاری استفاده گردیده است، روش تحت عنوان پایایی سازه (پایایی ترکیبی) برای آزمون پایایی سوالات پرسشنامه مورد استفاده قرار گرفت. پایایی سازه معیاری برای تعیین سازگاری درونی متغیرهای آشکار است. به این معنی که اگر عدد بزرگی برای آن محاسبه شود یعنی تمام معیارها به نحوی سازگار و هم راستا نشان دهنده موضوع واحدی هستند. مقدار پایایی ترکیبی باید بزرگتر از ۰/۷ باشد تا بتوان ادعا نمود که سازگاری درونی وجود دارد (رامین مهر و چارستاد، ۱۳۹۴). البته در این خصوص موس و همکاران (۱۹۹۸) در مورد متغیرهایی با تعداد سوالات اندک، مقدار ۰/۶ را به عنوان سرحد ضریب معرفی کرده‌اند. بدین منظور با استفاده از داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌ها و با استفاده از نتایج تحلیل عاملی تأییدی، مقدار پایایی ترکیبی نیز محاسبه گردید که نتایج آن در جدول شماره ۳ ارائه گردیده است. همانطور که مشاهده می‌شود مقدار پایایی ترکیبی به دست آمده برای متغیرهای پژوهش بیش از ۰/۶ می‌باشد و بدین ترتیب می‌توان از پایایی این متغیرها نیز اطمینان حاصل نمود.

جدول ۳- نتایج آزمون روایی و پایایی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	سوالات	بارعاملی	آماره T	پایایی ترکیبی
جامعه‌ستیزی	PQ2	۰/۴۱	۶/۴۹	۰/۶
	PQ3	۰/۶۰	۹/۴۰	
	PQ4	۰/۶۱	۹/۵۷	
خودشیفتگی	NQ1	۰/۸۸	۱۹/۰۸	۰/۸۳
	NQ2	۰/۸۲	۱۷/۵۵	
	NQ3	۰/۶۳	۱۲/۴۷	
	NQ4	۰/۶۳	۱۲/۳۶	
ایده‌آل‌گرایی	IQ1	۰/۵۷	۱۱/۲۰	۰/۸۷
	IQ2	۰/۷۶	۱۶/۰۷	
	IQ3	۰/۷۹	۱۷/۲۶	
	IQ4	۰/۷۸	۱۶/۸۴	
	IQ5	۰/۷۷	۱۶/۶۱	
	IQ6	۰/۶۹	۱۴/۰۶	
	IQ8	۰/۴۹	۹/۳۹	
	IQ9	۰/۶۲	۱۲/۲۹	
	IQ10	۰/۴۴	۸/۳۳	
	نسبی‌گرایی	RQ2	۰/۶۸	
RQ3		۰/۷۹	۱۷/۴۰	
RQ4		۰/۸۵	۱۹/۵۳	
RQ5		۰/۸۳	۱۸/۹۲	
RQ6		۰/۸۶	۱۹/۸۷	

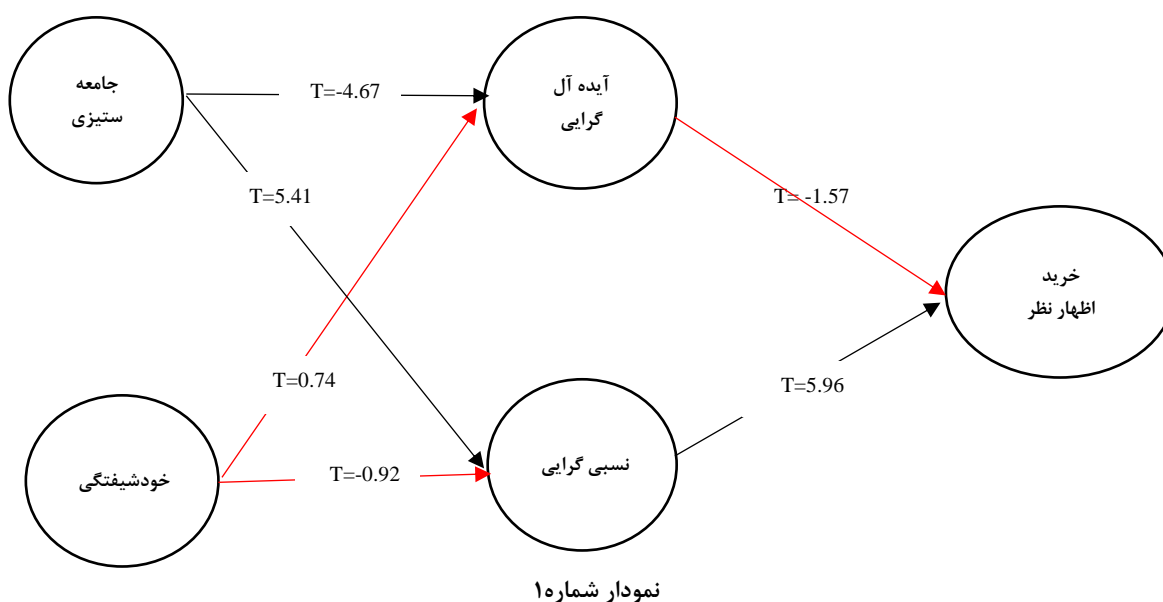
نام متغیر	سوالات	بارعاملی	آماره T	پایایی ترکیبی
	RQ7	۰/۸۳	۱۹/۰۵	
	RQ8	۰/۸۱	۱۸/۲۸	
	RQ9	۰/۶۴	۱۳/۱۴	
	RQ10	۰/۶۷	۱۳/۹۴	

۳-۴-آزمون فرضیه‌های پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش معادلات ساختاری استفاده شده است. نتایج این روش در نمودار شماره ۱ و خلاصه آن در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

در فرضیه شماره ۱ و ۲ ادعا شده بود ویژگی شخصیتی جامعه‌ستیز تاثیر معنی‌داری بر جهت‌گیری اخلاقی دارد. ضریب مسیر منفی (-۰/۳۳) جامعه‌ستیزی بر ایده‌آل‌گرایی و نیز تاثیر مثبت (۰/۳۷) جامعه‌ستیزی بر نسبی‌گرایی نشان می‌دهد که با

هر واحد تغییر در جامعه‌ستیزی، متغیر ایده‌آل‌گرایی به میزان ۰/۳۳ واحد و خلاف جهت با آن و متغیر نسبی‌گرایی به میزان ۰/۳۷ واحد هم‌جهت با جامعه‌ستیزی تغییر می‌کند. این تاثیرات از نظر آماری معنادار است چراکه آماره T-Value آن‌ها به ترتیب برابر با (-۴/۶۷) و (۵/۴۱) می‌باشد که این مقادیر از ۱/۹۶- کمتر و از ۱/۹۶+ بیشتر می‌باشد. اما این در حالی است که تاثیرات شدیداً ناچیز (۰/۰۴) خودشیفتگی بر ایده‌آل‌گرایی و (-۰/۰۵) بر نسبی‌گرایی از نظر آماری معنادار نمی‌باشد چرا که آماره T-Value آن‌ها به ترتیب برابر با (۰/۷۴) و (-۰/۹۲) می‌باشد.

جدول ۴- نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

شماره	فرضیه	ضریب مسیر	آماره T	نتیجه آزمون
۱	تاثیر ویژگی شخصیتی جامعه‌ستیز بر ایده‌آل‌گرایی اخلاقی	-۰/۳۳	-۴/۶۷	پذیرفته می‌شود
۲	تاثیر ویژگی شخصیتی جامعه‌ستیز بر نسبی‌گرایی اخلاقی	۰/۳۷	۵/۴۱	پذیرفته می‌شود
۳	تاثیر ویژگی شخصیتی خودشیفته بر ایده‌آل‌گرایی اخلاقی	۰/۰۴	۰/۷۴	رد می‌شود
۴	تاثیر ویژگی شخصیتی خودشیفته بر نسبی‌گرایی اخلاقی	-۰/۰۵	-۰/۹۲	رد می‌شود
۵	تاثیر ایده‌آل‌گرایی اخلاقی بر خرید اظهار نظر حسابرسان	-۰/۰۸	-۱/۵۷	رد می‌شود
۶	تاثیر نسبی‌گرایی اخلاقی بر خرید اظهار نظر حسابرسان	۰/۳۳	۵/۹۶	پذیرفته می‌شود

به غیر اخلاقی بودن یک عمل، برای دستیابی به منافع شخصی آن را انجام می‌دهند. به عبارتی دیگر با خرید اظهار نظر حسابرسی در حقیقت منافع شخصی را به منافع عموم ترجیح می‌دهند که این تصمیم نشأت گرفته از جهت‌گیری اخلاقی آن‌هاست.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ویژگی شخصیتی یک عامل مهم و تاثیرگذار بر استدلال و قضاوت‌های اخلاقی افراد محسوب می‌شود. شواهد این مقاله نشان می‌دهد که شخصیت می‌تواند عاملی مهم در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی فرد باشد. بنابراین بدون توجه به تعالی شخصیت، نمی‌توان اخلاق حرفه‌ای را میان حسابرسان و حسابداران توسعه داد. در راستای اهداف تحقیق، نتایج این مقاله می‌تواند اطلاعات سودمندی را به قانون‌گذاران و سیاست‌گذاران حرفه حسابرسی درباره نقش شخصیت در توسعه اخلاق در حرفه حسابداری و حسابرسی ارائه نماید. از این رو، با توجه به نتایج به دست آمده و اینکه آیین نامه رفتار حرفه‌ای نقش مهم و تاثیرگذاری برای ترغیب حسابرسان به عمل در راستای منافع عموم دارد؛ لذا به قانون‌گذاران و سیاست‌گذاران حرفه پیشنهاد می‌شود با تدوین استانداردهای اخلاقی حرفه‌ای سختگیرانه و ایجاد حمایت از طریق مکانیسم‌های نظارتی و اجرایی، امکان خرید اظهار نظر حسابرسان را به حداقل برسانند.

فهرست منابع

- * آقابائی، ناصر. (۱۳۹۱). رابطه صداقت و فروتنی با شخصیت، دین و بهزیستی فاعلی. روا نشناسی و دین، ۱۹، ۲۵-۴۰.
- * آقابائی، ناصر؛ طلائی پاشیری، امیر رضا؛ کوانتس، کاترین تی. (۱۳۹۶). بررسی روابط میان ویژگی‌های شخصیتی، بنیان‌های اخلاقی، و اخلاق کاری در دانشجویان ایرانی و کانادایی. روانشناسی فرهنگی، ۱(۲)، ۲۲-۱.
- * ایمر، فرشید؛ گرکز، منصور. (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین سه گانه تاریک شخصیت و تصمیم‌گیری فرصت طلبانه مدیران مالی در حسابداری. پیشرفت‌های حسابداری، ۱(۱۰)، ۳۰۳-۲۷۳.
- * بادبره، سونیا و زینالی، علی. (۱۳۹۵). رابطه تجربه‌های سوء رفتار دوره کودکی با صفات سه گانه تاریک شخصیت دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه در سال ۱۳۹۴، علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اراک، ۱۹(۵)، ۱۱-۱.
- * براتی، معصومه؛ مرادی، مهدی؛ نوغانی دخت بهمنی، محسن. (۱۳۹۶). رابطه بین رویکرد اخلاقی نسبی‌گرایی، رضایت شغلی و ماکیاولی‌گرایی بین جامعه حسابداران و

بنابراین فرضیه‌های شماره ۳ و ۴ رد می‌شود، به عبارتی می‌توان گفت ویژگی شخصیتی خودشیفته بر جهت‌گیری اخلاقی بی‌تاثیر است. در نهایت تاثیر (۰/۰۸-) ایده‌آل‌گرایی بر خرید اظهار نظر حسابرسی به دلیل اینکه آماره آزمون آن بیشتر از ۱/۹۶- می‌باشد، معنادار نیست و منجر به رد فرضیه پنجم می‌شود. با این حال نسبی‌گرایی اخلاقی تاثیر معناداری بر خرید اظهار نظر حسابرسی دارد. بدین صورت که با هر واحد تغییر در نسبی‌گرایی اخلاقی، متغیر خرید اظهار نظر حسابرسی به میزان (۰/۳۳) واحد و هم-جهت با آن تغییر می‌کند. در نتیجه فرضیه ششم، تاثیر نسبی-گرایی اخلاقی بر خرید اظهار نظر حسابرسی پذیرفته می‌شود.

۵- نتیجه‌گیری و بحث

حسابرسان باید در راستای منافع عموم عمل کنند، که یک عنصر مهم از ارزش خدمات حسابرسی محسوب می‌شود. تغییر حسابرسی از سوی مدیریت واحد تجاری به منظور دریافت اظهار نظر بهبود یافته، در صورتیکه حسابرسی جدید گزارش خود را مطابق با نظر مدیریت تعدیل کند خرید اظهار نظر نام دارد. این امر با تحت تاثیر قرار دادن نتیجه نهایی کار حسابرسی مستقل، منجر به یک تصمیم و رفتار غیر اخلاقی می‌شود.

جهت‌گیری اخلاقی بر تصمیم‌گیری‌های اخلاقی افراد تاثیر می‌گذارد؛ بنابراین هدف اصلی این پژوهش، مطالعه تاثیر جهت‌گیری اخلاقی بر رفتار حسابرسان در خرید اظهار نظر حسابرسی با در نظر گرفتن دو ویژگی شخصیتی جامعه‌ستیزی و خودشیفتگی می‌باشد. از آنجاییکه ویژگی‌های شخصیتی همچون جامعه‌ستیزی و خودشیفتگی صدمات اخلاقی زیادی به جامعه وارد می‌کند، لذا درک چگونگی تصمیم‌گیری اخلاقی توسط افراد با این ویژگی‌ها، مهم است و محققان همواره در تلاش برای درک پیامدهای نامطلوب ویژگی‌های دارای بار منفی بر رفتارهای اخلاقی هستند. شواهد این پژوهش نشان می‌دهد خودشیفتگی تاثیر معنی‌داری بر جهت‌گیری اخلاقی حسابرسان و خرید اظهار نظر ندارد. این نتایج مغایر با نتایج تحقیق رابرتز (۲۰۰۷) و هورنت و همکاران (۲۰۰۵) و بویاک و همکاران (۲۰۱۷) می‌باشد. آن‌ها تایید می‌نمایند که خودشیفتگی تاثیر منفی بر جهت‌گیری اخلاقی افراد دارد.

نتایج نشان می‌دهد جامعه‌ستیزی با ایده‌آل‌گرایی رابطه منفی و با نسبی‌گرایی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد و نسبی-گرایی اخلاقی هم تاثیر مثبت و معنی‌داری با خرید اظهار نظر حسابرسان دارد. این نتایج منطبق با مبانی نظری از جمله تحقیق اسمیت و همکاران (۲۰۱۳) و بایلی (۲۰۱۷) می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت در افراد با ویژگی جامعه‌ستیز، شاهد گرایش به نسبی‌گرایی اخلاقی هستیم و این افراد با وجود آگاهی نسبت

- practices. *Journal of Accounting Education*, 41, 15-32.
- * Boakye, I., Gyambah, M. (2017); Effect of Personality Trait on Ethical Leadership in Selected Basic Schools in Ghana; *Int J Sci Res Publ* 7(6) (ISSN: 2250-3153). <http://www.ijsrp.org/research-paper-0617.php?rp=P666536>
- * Craft, J. L. (2013). A review of the empirical ethical decision-making literature: 2004–2011. *Journal of Business Ethics*, 117(2), 221–259.
- * Coate, C. J. (1999). Discussion of “economic analysis of accountants’ ethical standards: the case of audit opinion shopping.” *Journal of Accounting and Public Policy*, 18(4-5), 365–373. doi:10.1016/s0278-4254(99)00014-9
- * Cushing, B.E., 1999. Economics analysis of accountants’ ethical standards: The case of audit opinion shopping. *Journal of Accounting and Public Policy* 18 (4/5), 395–428.
- * Dahling, J., Whitaker, B., & Levy, P. (2009). The development and validation of a new Machiavellianism scale. *J. Manag.*, 35, 219–257. <http://dx.doi.org/10.1177/0149206308318618>
- * D’Souza, M. F. & Lima, G. A. (2015). The dark side of power: The dark triad in opportunistic decision-making. *Advances in Scientific and Applied Accounting*, 8(2), 135-156.
- * Forsyth, D. (1980). A taxonomy of ethical ideologies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(1), 175–184.
- * Forsyth, D. R. (1982). Judging the morality of business practices: The influence of personal moral philosophies. *Journal of Business Ethics* 11 (May/June), 461-470.
- * Gao, Y., Tang, S. (2013). Psychopathic personality and utilitarian moral judgment in college students. *J Crim just.* Vol 41: pp 342–349.
- * Ham, C., Lang, M., Seybert, N., & Wang, S. (2017). CFO narcissism and financial reporting quality. *Journal of Accounting Research*, 55(5), 1089–1135.
- * Hendrickson, H. and Espahbodi, R. March 1991. Second opinion, opinion shopping and independence. *The CPA Journal* 61(3):26-29.
- * Hoffman, B. J., Strang, S. E., Kuhnert, K. W., Campbell, W. K., Kennedy, C. L., & LoPilato, A. C. (2012). Leader Narcissism and Ethical Context. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 20(1), 25–37. doi:10.1177/1548051812465891
- * Hoffman, B. J.; Strang, S. E.; Kuhnert, K. W.; Campbell, W. K.; Kennedy, C. L.; LoPilato, A. C. (2013). Leader Narcissism and Ethical Context: Effects on Ethical Leadership and Leader Effectiveness. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 20(1), 25–37. doi:10.1177/1548051812465891
- * Hogan, R., & Kaiser, R. B. (2005). What we know about leadership. *Review of General Psychology*, 9, 169–180.
- * Hornett, A., & Fredricks, S. (2005). An empirical and theoretical exploration of disconnections between حسابرسان. فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری. ۲ (۴): ۳۷–۶۷.
- * بنی مهد، بهمن؛ مرادزاده فرد، مهدی. (۱۳۹۲). فرصت طلبی و ارزش‌های فرهنگی حسابداری. مجله مدیریت فرهنگی، ۷(۲)، ۷۲–۸۳.
- * خسروآبادی، طاهره. (۱۳۹۲). جهت‌گیری اخلاقی و تمایل به دریافت رشوه: شواهدی از بخش خصوصی حرفه حسابداری / دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۷(۵)، صص: ۱۱۱–۱۱۴.
- * خضری، ستاره و معنوی پور، داود. (۱۳۹۵). ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه شخصیت هگزاگو در میان دانش‌آموزان، شفای خاتم، ۴(۴)، ۶۰–۵۰.
- * دریائی، عباسعلی و عزیزی، اکرم. (۱۳۹۷). رابطه اخلاقی، تجربه و صلاحیت حرفه‌ای حسابرسان با کیفیت حسابداری (با توجه به نقش تعدیل‌کننده شک و تردید حرفه‌ای. دانش حسابداری مالی. ۵(۱). ۷۹–۹۹.
- * رامین‌مهر، حمید و چارستاد، پروانه. (۱۳۹۴). روش تحقیق کمی با کاربرد مدل سازی معادلات ساختاری، انتشارات ترمه، چاپ دوم.
- * شیری، اردشیر؛ خلد شرفی، صبریه؛ دهقانی، مهدی؛ یاسینی، علی. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط بین خودشیفتگی مدیران و رفتارهای منافقانه با نقش میانجی رفتار ماکیاولی - گری مدیران در سازمان‌های دولتی شهر کرمانشاه. فصلنامه علمی مدیریت سازمان‌های دولتی. ۳(۳). ۱۲۸–۱۰۷.
- * مسعود صادقین، بهمن بنی مهد، حسین جهانگیرنیا، رضا غلامی، (۱۳۹۸). ماکیاولیسم، جهت‌گیری اخلاقی و گزارشگری مالی متقلبان، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۶(۹۷)، ۴۳۴–۴۱۳.
- * مشهدی قره قیه، هادی؛ بنی مهد، بهمن؛ فرقاندوست حقیقی، کامبیز؛ مرادزاده فرد، مهدی. (۱۳۹۸). ماکیاولیسم، پول پرستی، فرهنگ مشتری مداری و خرید اظهار نظر حسابداری از سوی صاحبکار. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت. ۸(۲۹). ۱۶۱–۱۷۴.
- * Amernic, J. H., & Craig, R. J. (2010). Accounting as a facilitator of extreme narcissism. *Journal of Business Ethics*, 96(1), 79–93. <http://dx.doi.org/10.1007/s10551-010-045-0>.
- * Ardelean, A. (2013). Auditors’ Ethics and their Impact on Public Trust. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 92, 55–60. doi:10.1016/j.sbspro.2013.08.637
- * Bailey, C. D. (2017). Psychopathy and accounting students’ attitudes towards unethical professional

- * Svanberg, J., & Öhman, P., (2016) Does Ethical Culture in Audit Firms Support Auditor Objectivity?, *Accounting in Europe*, 13:1, 65-79
- * Securities and Exchange Commission (SEC). July 1985. Release No. 33-6594: Request for Comments on "Opinion Shopping," SEC Docket 33(9):892-894. Washington, DC: Securities and Exchange Commission.
- * Securities and Exchange Commission (SEC). June 1987. Release No. 33-6719: Disclosure Amendments to Regulation S-K and Forms 8-K and N-SAR Regarding Changes in Accountants and Opinion Shopping, SEC Docket 38(11):1097-1106. Washington, DC: Securities and Exchange Commission.
- * Securities and Exchange Commission (SEC). April 1988. Financial Reporting Release No. 31: Disclosure Amendments to Regulation S-K, Form 8-K and Schedule 14A Regarding Changes in Accountants and Potential Opinion Shopping Situations, SEC Docket 40(14): 1140-1147. Washington, DC: Securities and Exchange Commission.
- * Shaub, M. K., Finn, D. W., & Munter, P. (1993). The effects of auditors' ethical orientation on commitment and ethical sensitivity. *Behavioral Research in Accounting*, 5, 145.
- * Smith, S. F. & Lilienfeld, S. O. (2013) Psychopathy in the workplace: The knowns and unknowns. *Aggression and Violent Behavior*, 18, 204-218.
- * Spain, S., Harms, P., & LeBreton, J. (2014). The dark side of personality at work. *J. Organ. Behav.*, 35, 41-60. <http://dx.doi.org/10.1002/job.1894>.
- * Symington, N. (1993). *Narcissism: A New Theory*. H. Karnac Ltd. ISBN 9781855750470.
- * Teoh, S. H. (1992). Auditor independence, dismissal threats, and the market reaction to auditor switches. *Journal of Accounting Research*, 30(1), 1-23.
- * Thomasma, David C.; Weisstub, David N. (2004). [International Library of Ethics, Law, and the New Medicine] *The Variables of Moral Capacity Volume 21 || Moral and Ethical Capacities of the Psychopath.*, 10.1007/978-1-4020-2552-5(Chapter 18), 259-280. doi:10.1007/978-1-4020-2552-5_18
- * Xie, Z. & Cai, Ch., & Ye, J. (2010). Abnormal Audit Fees and Audit Opinion – Further Evidence from China's Capital Market. *China Journal of Accounting Research*, 3, 51-70.
- leadership and ethics. *Journal of Business Ethics*, 59, 233-246. doi:10.1007/s10551-004-8205-4
- * Johari, R. J., Mohd-Sanusi, Z., & Chong, V. K. (2017). Effects of Auditors' Ethical Orientation and Self-Interest Independence Threat on the Mediating Role of Moral Intensity and Ethical Decision-Making Process, *International Journal of Auditing*, 21(1), 38-58. doi:10.1111/ijau.12080
- * *Kanjanapathy, M. (2016). Ethical issues amongst professional accountants in Malaysia: a review, Journal of Advanced Review on Scientific Research (Volume 21, Issue 1, Pages 14 to 23).*
- * Kish-Gephart, J., Harrison, D. A., & Trevino, L. K. (2010). Bad apples, bad cases, and bad barrels: Meta-analytic evidence about sources of unethical decisions at work. *Journal of Applied Psychology*, 95(1), 1-31.
- * Krishnan, J., & Stephens, R. G. (1995). Evidence on opinion shopping from audit opinion conservatism. *Journal of Accounting and Public Policy*, 14(3), 179-201.
- * Lennox, C. (2003). Opinion-shopping and the role of audit committees when audit firms are dismissed: The US experience. The Institute of Chartered Accountants of Scotland, Bell and Bain Ltd, Glasgow, UK.
- * Li, S., Ding, D., Lai, J., (2020) The Characteristics of Moral Judgment of Psychopaths: The Mediating Effect of the Deontological Tendency, *Psychology Research and Behavior Management*, Vol. 13: 257-266
- * Lu, T. (2006). Does opinion shopping impair auditor independence and audit quality?, *Journal of Accounting Research*, 44(3), 561-583.
- * Magner N, Welker RB, Campbell TL. (1996). Testing a model of cognitive budgetary participation processes in a latent variable structural equations framework. *Accounting and Business Research*; 27(1):41-50.
- * Marshall, J., Watts, A. L., & Lilienfeld, S. O. (2018). Do psychopathic individuals possess a misaligned moral compass? A meta-analytic examination of psychopathy's relations with moral judgment. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 9(1), 40-50.
- * Moss E, Rousseau D, Parent S, St-Laurent D, Saintonge J. Corrlates of attachment,dt school age: Maternal reported stress .New york: McGraw hill. 1988.
- * [Ni, D.](#), [Liu, X.](#) and [Zheng, X.](#) (2021), "How do subordinates react to perceived narcissistic supervision? The roles of perceived interactional justice and need for belonging", *Baltic Journal of Management*, Vol. 16 No. 4, pp. 621-637.
- * Roberts, J. (2007). Corporate governance and the ethics of narcissus. *Business Ethics Quarterly*, 11, 109-127.
- * Paulhus DL, Williams KM. (2002)The dark triad of personality: Narcissism,
- * Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*. 36(6):556-63.

Accounting Knowledge & Management Auditing
Vol. 12/ No. 46/ Summer 2023

Psychopathic, Narcissism, Ethical orientation and Audit Opinion Shopping

Azizeh Ostadgholam

Ph.D Student, Department of Accounting, UAE Branch, Islamic Azad University, Dubai, UAE

Hamidreza Vakilifard

Associate Professor, Department of Accounting, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
(Corresponding Author)

Ghodratallah Talebnia

Associate Professor, Department of Accounting, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

Opinion shopping referred to as unethical behavior of independent which also affects the quality of the auditing. The purpose of this study is to investigate the effect of ethical orientation on opinion shopping by considering the relationship between personality and ethical characteristics. This research is a descriptive-survey type and its statistical population includes practitioner auditors in private audit firms in year 2020. Data collected from questionnaires distributed among the statistical sample were analyzed using structural equations and LISREL software. Findings show that relativism has a direct and significant effect on opinion shopping. On the other hand, psychopathic personality traits have a significant relationship with ethical orientation. The results of this study emphasize that psychopathic personality traits can lead to moral degradation and this ultimately leads to behavior that is associated with a decrease in the quality of the audit work.

Keywords: Psychopathic, Narcissism, Opinion Shopping.